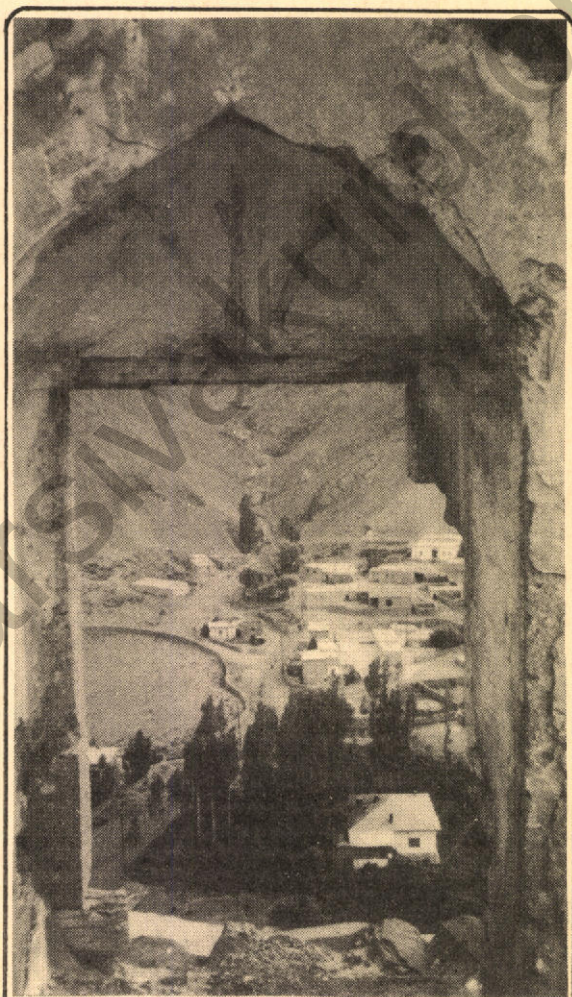

AYRE

PÊS EROKÊ
ZI WANI

ISSN 0283-2240

Amor: 14

Payizo Peyên 1987

Welatra...

Foto: Heida NERGER

AYRE

P Ê S E R O K Ê
Z I W A N Î

Ser: 1987

Amor: 14

Redaktör: c: Ebubekir Pamukcu

Edres: c/o Pamukcu

Idholmsvägen 143 tr 1 127 47 SKÄRHOLMEN

Postgirokonton: 492 79 06 - 0

AYRE • SPRÅKTIDSKRIFT • År: 1987 • Nr. 14 •

Ansvärlig utgivare och redaktör: Ebubekir

Pamukcu • Adress: c/o Pamukcu. Idholmsvägen

143 tr 1 127 47 SKÄRHOLMEN •

Postgirokonton: 492 79 06 - 0

Författares Bokmaskin

T E Y E S T E Y

Raya Rojnberay. E. Pamukcu	1
Zu Wesiqayê.	3
Nameyê Ma.	4
Dikilki'di Nameyê Wextan.	4
Çemçequ Paşa. Ar. Peter Lerch	5
Singiya Tas. Ar. Zelal	6
Hazreti Sileyman u Qerteliya. Ar. O. Mann	7
Küçat. E. Pamukcu	8
Lu Wu Zereziya. Ar. M. Çermug	9
Cengê İbrahim Paşa wu Hafız Paşa'y. Ar. A.V.İe Coq	9
Diyarbakir. Ardwan	10
Qeçê Ma. A. Diler	11
Welatê Ma. Rayber	11
Kene Saye. Usxan	12
Seweta Na Welati. Usxan	12
Dersim Na Adiri Feka. K. Berz	13
Zonê Ma. Hese	16
Zonê Ma. Hese	17
Welat Welat. S. Qaji	18
Hewa Xelil Begê Pêma. Vt. Z. Qiz	20
Pir Sultan Avdal, Neka Dimilki'di.	21
Lewikê Pir Sultan'i. Zilfi	22
Suka Rızay. A. Duran	23
Dı Roportaji.	27

RAYA RONŞBEREY

Ebubekir PAMUKCU

Dinyadî babet babet kari estê. Tayn kari estê, bahdê mekteban kewnê kesi dest. Tayn estê, gerek merdim qandê cî bigirweyo. Merdim kardê xodî girweyeno, beno wayêrê kardê xo. Yanê kardê xodî karê xo gêno xo dest. Tayn kari zî estê, gerek merdim şîro zewerî het bigirweyo kî bibo wayêrê cî. Yanê merdim şîro mekteb zî, girwedê xodî bigirweyo zî, zewnay het bixebetiyo zî, peynidî kar karo.

Iavrê ze kî ma cordî zî va, kari babet babetiye. Zaf cihatana merdim sêno tesnîfê cî bikero... Mesela karê hewlî estê, xırabî estê; karê rastî estê, çewtî estê; karê weşî estê, tamsalî estê; eêb... No hesab merdim sêno karandê rihata dest pa kero wu hetê karandê çetîna zu listayê virazo. Ew e kî merdim wîna, no hesab zu listayê virazo, mado bîvinim kî roşnberêy en cêrdê listadî ca gêna. Yanê karan miyandî en çetîna cî roşnberêya.

Roşnberêy çiqêrê çetîna? Roşnberêy çetîna, çim kî roşnberêydî bê girwayîşî zew tîlsimê, him zî tîlsimêdo gird esto. Nê tîlsimî merdim ne sêno hêgadî bîvîno, ne zî mektebandê berzandî. Merdim nêseno çayêdî biherîno zî. No tîlsimî isanî zeredî. Îşte coka roşnberêy çetîna ew herg kesi dest zî nêkewna.

Merdîm hêgadî çend serî bigirweyo, beno zew cîrêrdê erbab. Yan zî şîro zew asîngerî het çend serî bigirweyo, beno zew asînger. E kî merdim şîro mektebdê mîsnayoxan, beno mîsnayox; e kî şîro mektebdê toxtoran, beno toxtor. Yanê e kî merdim xînt yan zî gêz nîyo, ew imkanê cî zî estêse, çiqî wazenose sêno winîbo.

Iavrê roşnberêy wîni nîya. Merdim xînt zî nêto, gêz zî nêbo, pêro imkanê cî zî bîbê, e kî merdimî zeredî o cewher çîniyo, merdim nêseno roşnberbo. Roşnberêy nê hêgadî heran miyandî nimîtiya, ne zî ûnîversîteyandî perandê kitabandê girdan miyandî... Piyê ay mezzê isanîyo, maye cî zî zeriya isanî. Qî mîha kî mezz u zeriya isanî rayde rast sero zewziyêne, wexto roşnberêy yena dînya. Zewmbî, cara mîkanê cî çîniyo.

Roşnberêy zew karêno, zu meslegêna. Wîstayê na mesleg zî roşnbero... Roşnber, sîftîye cî merdimî zanayeyo, yanê ey mezzê xo îlma warikerdo. Çim kî bê zanayîş, dînyay kesi zî teng beno. Meslan verc taîlîlê kesi tîfîl benê. Ew raya kî roşndê nê taîlîlan vîrazyena, a ray kokra çewt bena.

Iavrê tenya zaf kitabî wendiş, zaf mektebî qedînayîş, yanê zaf çî mîsayîş zî merdim nêseno roşnberbo. Merdim gerek camêrdbo zî. Ters u roşnberêya nêsenê bêrê pê het. Çim kî e kî merdim tersanokbo, raya rast bîvîno zî nêwetano na rayer vazo. Êyê kî cîra pêti, o tim weyneno inan fek. Çimê ciyo tim inandî. E kî ê çîmanê xo tarîkerê, o a sîat vengê xo bîrneno, yan zî zey inan qîsey keno. Yanê o cara nêseno îlmî ze rayber xo verdî rono. O cara nêseno çîlaya îlmî bigiro xo dest u roşnîda aydî şîro. Çim kî poxda tersîra ey zew wesarê kerdo xo mîl u wesarê xo dayo sarî desta. Ez sekera zanayîşê wînayêni!..

Ma vazîm kî merdim him zanayeyo, him zî camêrd, yanê qe tevayra nêterse-no. No zî bes nîyo qandê roşnberêy. Herg merdimî zanaye wu camêrd zî nê-

seno roşnberbo. Ma vazım merdimo qe tevayra nêterseno. Xinqêra xo gêno wu kewno vergan miyan. Ian zi qıwey xo anceno wu bê seteb xo çekeno meydan.. No merdim belki camêrdo, la roşnber niyo. Camêrdeya roşnberi zu camêrdeyêda winayin niya. A camêrdeydi dirustey zi esta, ew qandê coy zaf erciya-yiya.

Etyara mayê yenê zewna xısusiyetdê roşnberay: dirustey... E, merdimo ki dirust niyo, o zanayebo zi, camêrdo zi nêseno roşnberbo. Dirusteyra qes-tê ma qıcıyo? Sıftiya ci zew roşnber nêseno xo bi xorê zuri bikero. Ezo vana "xo bi xorê", çım ki en mûhimê ci noyo. Merdimdo sıftiya ci xo bi xorê rastay vazo, yanê xo bi xo nêxapeyno, ki diha dıma bıso sarirê rastay vazo. E ki zew merdimo pizadê xodı babetê, fekdê xodı babetê qısey keno, o merdim nêseno roşnberbo.

E, çıyo ki mayê zanê, belki vatışdê cıdı tayn riski estê. Belki heqdê ma-di qe rınd nêbeno. Belki tayni marê lengi çinenê. Belki ma kışenê zi. Lav-rê peyniya ci seni benose wa bıbo, gerek ma tim rastay vazım. E ki ma ras-tay nêvazım, ma hım xo hım zi xelqê xo xapeynenê. Poxda di hirê çepikan u di hirê âfferıman xelqi xapeynayış karê roşnberan niyo. Sayedê na oportı-nistey xelq ewro belki kesi vero çepiki cineno, lavrê o xeliqo mest zi ma-rê lengi bıçino. Yeqinê simabo, heta neka, tim u tim tarixdi no wina bi, noya tepiya zi odo winabo.

Tenya mendişra zi metersê! E, herg kes qayılo zaf embazê ci bıbê, çorsmey ci herabo, zaf isanana merhebaya ci bıbo, eêb... Roşnber zi zew isano. O zi tenya mendişra hes nêkeno. Lavrê poxda nê sebebı zi rayde xora nêagey-renno.

Ma vazım ki sima zu Uniwersiteyêdı, zew cematdı, yan zi zu politik here-keci miyandı zew merdimêdo erciyayeyê. Zew qeriyêrêdê sima esto. Herg keso sima sineno. İşte no weziyetdı zi simado sıftiya ci goşdaraya vengdê xo bikerê. E ki sima cayêdı zu çewteyê vinenê, simado a çewtey vazê wu rasta-ya ci bımanê. E ki sima wina nêkerê, sima poxda qeriyêrdê xo wişdiyanê xo maşkum kenê. Sima bızanê, no ci gırwayêdo çewto!.. Simado semedê qerı-yeri politiqe dıma nêvezdê. Simadê tahlilandê xoya raya rastay bıvinê wu politiqe zi xo dıma bıancê. E ki sima wina nêkerê, mest tarixdo simara mutlaq hesab perskero. Nay xo vıra mekerê.

Zu kelımayê esta: qeybet. Dımilki'dı kelımaya "qeybet" zıwani miyandı es-ta. Yanê zu kelımayêda virasti niya. Qandê coy rayda morfolojıdı tahlilê ci teneyê çetino. Lavrê ezo ezbeta ci sinasnena. Tersankey, êcizey, zur-kerey, têfiley, meraziney, pêro ezbeta qeybetirayê. Qeybet zi na ezbet miyandı zew lolikêno.

O wini zew lolikêno ki kanci ganikewo, ê gani keno ze pırozın. Zew gano lolikin cara nêseno guni wu layma bireyo. Wina wina, rozê yena, o gan helsêno wu erzêno zew siloy ser. Qandê coy qeybetıra tim duri vinderê.

E ki idayêda sima esta, e ki sima qayıle roşnberê xeliqdê xobê, nê loliki-rê duri vinderê. E ki qıncandê qahwexanandı, rayan sero sima rastê ci yenê, sereyê ci bıpiloxnê. Sereyê ci bıpiloxnê ki herunda ey wa qıseyê rasti bı-vaziyê wu mişoreyê meslan wa roşneyda rastaydı bıbo.

Welhasıl, roşnberay karêdo zaf, zaf çetino. Sima ki finê xorê na mesleg weçinê, gerek sima zanayebê, gerek sima camêrdebê, dirustbê. Gerek sima qey-betra bıremê. Yanê embazêno, roşnberay wini meslegêda rihet niya. Raya roşnberi wini tim duz u asfaltên zi nêbena. Raya roşnberi zaf duri wu be-layêna. Na ray sero telli estê, çal u kemeri estê. Na ray sero mar u mıla-wini estê. Na ray sero veysaney zi esta, vinibiyayış zi esto, merg zi es-to. Yanê embazêno, na ray rayêda çetina. E ki sima roşnberê zew xelqiyê, gerek sima na rayer heme çidê ciya, zey liliki bıvinê wu gamandê metinana na ray sero cayê xo bıgirê.

ZU WESI QAYÊ *

Derbara Zimanê Kurdî de

Dr. K.A.Bedirxan

Lêhûrnêrîna ziman û çandê kurdî, yekitiya netewê wî der-xiye ronahiyê. Kurdî, teve koma zimanê Bakur-Rojavayê îranî di-be. Sê tun kurdî henin:

A- Kurmancî: Ji 2/3 yî Kurdan bi vî za-ravayî dipeyivin.

- a) Kurdên Bakur (Turkiye)
- b) Kurdên li Azerbeycan (Iran)
- c) Kurdên li Sovyetistanê
- d) Kurdên li Iraq ên Musul û Hewlêr
- e) Kurdên li Suriyê

B- Soranî: Zaravayê ku li Nivro tê pe-yivîn.

- a) Kurdên Iraqê li Silêmanî (Kakar, Zanganeban û Bajilan)
- b) Kurdên Îranê li Kermanshah û Me-habat

C- Lorî-Feylî: Zaravakî li Soranî cê ye. Lorî û Baxtiyarî vî zaravayî dipeyivin.

Elifbaya Kurdî

A B C Ç D E Ê F G H Î Ï J K L M N O P Q R S Ş T U Û V
a b c ç d e ê f g h i î j k l m n o p q r s ş t u û v
W X Y Z
w x y z

Elifbaya kurdî 31 tîp in, 23 bêdeng (konsonant) û 8 jî dengdar in (vokal).

Dûmahîk di hêjmar 2 de.

Bajarên Kurdistan

HAYAT

Ansîklopediya T...
Wergervan.

Civê wî

+ bi Sî

(*) Ma no nuşte ÇIYA'ra giroto. (ÇIYA. Jimar 1. Sal: 1
Galerêzan (November), 1965)

NAMEYÊ MA

KEYNEKÎ

Altun
Aşmî
Besê
Besima
Bewran
Dersima
Gûl
Gûldan
Kampul
Xanım
Xasek
Xatun
Xe j
Xezal
Xime
Hewa
imê
inxan
Kewê
Kıtawin
Korca
Mircan
Pitê
Rindê
Rozda
Sîltan
Tijî
Werdeg
Verqem
Yemose
Zel
Zelal
Zêrin
Zilfi
Zinê
Esli

IAZEKÎ

Adir
Ardwan
Asin
Ayib
Camêrd
Cêren
Cimha
Dersim
Emirali
Hemedi
Xalîl
Xidir
Kendal
Mîa
Rayber
Roşnber
Roz
Sebri
Sefer
Serbest
Serdar
Seydwan
Seyid Riza
Şex Said
Sibhî
Sihid
Tsxan
Wısib
Viro
Virşik
Zifqar
Zilfi
Zilkif
Arbesir
Elişan
Elişer

DIMILKÎ'DI

NAMEYÊ

WEXTAN

MEWSİMÎ

Zimistan
Wusar
Amnan
Payiz

ASMÎ

Çile
Sebat
Awdar
Nisan
Gûlan
Heziran
Temuz
Axistos
Eylul
Payizo Verên
Payizo Peyên
Kanun

ROZÎ

Şeme
Dişeme
Sêşeme
Çîharşeme
Panzşeme
Yêne
Payêne

ÇEMÇEQU PAŞA

Arêdayox: Peter LERCH

Vatox: HESEN

Cayê vatîşi: *Palu (Istanîk, Roslawî'di qedbiya.)*

Wext: 1858

Cayê bî, çinêbî, yaw Alah bî, yaw arewançi bî. Arîş tañnaynê. Rocêkê berê ari qefelna, şî keye. Şawe keyera kawt. Sebañ werîşt, ame areye. Awna ke ardi mesahîdî çinê, aya şawe newete pawute. Awna ke miyane şawe yaw lu ame zere, şî mesañe, ardi werdi. Arewançi werîşt, yaw çuwa girawte, day luwera; erziya lue tepîşte.

Lue berma. lue va ke arewançira:

"Tî mî verade, ez torê keynay paşade Mısır'i wazena."

Arewançi va ke:

"Ez yaw merdûmo arewançiya, tî mirê çitaw keynay paşadê Mısri wazena?"

Lue va ke:

"Tî mî mekse, ez torê wazena. E ke mî nêwayşte keynay paşay Mısri, tî meverade."

Arewançi va ke:

"Tî mirê suwand buwane."

Lue arewançirê suwand wend. Arewançi lue veraday.

Lue werîşte, şîe Mısır. Şî paşay Mısri het, temene kerd.

Paşay Mısri va ke luera:

"Derdê to çîyo, mirê vace?"

Lue va ke:

"Efendim, izmê mî bîde, ez torê vaca."

Paşay Mısri izmê lue da. Lue va ke:

"Efendim, veyve Çemçequ Paşa'y ame, keynay to wazeno xorê. Yew tuwer-ge varay, laser ame. Panc sey espari Çemçequ Paşa'y bî, pêro laseri berd, estorê çine, pêro laseri berdî. Mî yaw kere tepîşt, pa venerta. Ez awnaya yaw dest ame gîna mî linge. Mî enoe dest tepîşt. Awkera veciya teber. Çemçequ Paşa erze xoe mî wîca verda wu ez ameya."

Paşay Mısri va ke:

"Espar wa wenîsê, wa todî bêrê, mirê Çemçequ Paşa'y biyarê. Enoe ça we-jirî, mî namey Çemçequ Paşa'y neşawuto."

Lue va ke:

"Efendim, yaw qatê kincan bîdî mî, ez bena Çemçequ Paşarê, wa peragu; heta dî rocî eskerê xo mevece selam lexey. Heta Çemçequ Paşa bêro tiya, ez torê xabere ana."

Paşay Mısri yaw qatê kincan da lue. Lue kinci girawtî, ageyray, şî a-rewançi het.

Lue arewançira va ke:

"Mî torê keynay paşadê Mısri wayşte. Warze, şo hemam. Xo bişu, temiz-ke. Bê enoe qatê kincan perage, ma şêrî paşadê Mısri het."

Arwançi werîşt, şî hemam. Xê temiz kerd. Sere xo tayşt, riyê xo tayşt, ame kinci girawtî pera. Lue kawte ver. Şî kenarê Mısri. Wîca ronîştî. Lue şîe xabere day paşay Mısri.

Paşara va ke:

"Çemçequ Paşa ame, yaw fintoye rînd bîde, ez bena Çemçequ Paşayrê wa weniso. Eskeri vece selam lexey."

Paşay Misri yaw fintoye day lue, hirê qabasi luede raykerdi. Çemçequ Paşa amey Misr. Eskerê paşay Misri vecaw selam lexey. Arwançi nêzane selam bido. Eskerî kamek va, "Enoe delu... Enoe delu..." Kamek va, "Enoe paşa nu..." Kamek va, "Enoe arwançiyoy..."

Lue ageyray cigeray eskerîra va ke:

"Germo, aqil Çemçequ Paşa'y serede çino."

Çemçequ Paşaberê qonaxê Misri. Fintora amey war. Lue destê ye tepîşt, berê qonaxu zere.

Va ke paşay Misrîra:

"Yaw asme aqil nino eney sere."

Paşay Misri va ke:

"Berê wade, cay cey rakê. Wa raku."

Lue berê wade Çemçequ Paşa ca rakerd... Çemçequ Paşa tersa.

Lue va ke:

"Teres, meters! So, te raku!"

Arewançi va ke luera:

"Paşay Misri nekay yeno, serey mî tera keno."

Lue va ke:

"Meters, ez nêverdane. Aqilî vînde, paşay Misri nekay ame zere, warze, law lîngera."

Çemçequ Paşa'y va ke luera:

"Nekay paşay Misri yeno mî kışeno."

Lue va ke:

"Warze, ez torê awke kena mesine. So desmac bigî, bê zere nemac bike."

Arewançi va ke luera:

"Mirê awke biyare, ez şona desmac."

Lue werîşt, şîe awke arde, day arewançi. Arewançi werîşt, şî desmac.

Şî pey sara, desmac bigiro, nêzane rayer kancaw... Lue pawut, arwançi nau-me. Lue şî geray, arewançi dî, gînao êro, merdo.

Lue amey, paşay Misrîra va ke:

"Çemçequ Paşa şu desmac, nêzane sebiyo, gînao êro, merdo."

Paşay Misri va ke:

"Şîrê biyarê!"

Şî, ard, sîr, wedert.

SINGIYA TAS

Arêdayox: Z E L A L

Cayê vatîsî: Dormareyê Çermug u Sewreg.
(Mersel, Almanya'ya Federal'dî
qeydbiya.)

Wext: 1987

Rozê ju dewê bena. Na dewî ju keynayê bena. Na tîm çapîr mapîr pêşena xo pîzera. Herg kes vano qay qeçê nay esto. Haybîkî braciya cî haldîbena, nayrê zî wîni weş yeno, vana, "Hele e zî pîzey xo girîkera."

Rozê weynena nêbeno, tasê gêna, grêdana xo pîzey, şahra xo zî sero grêdana.

Dîha herg kes vano, "Temam, rasta, qeçê nay esto."

Bray cî vano, "Edo to bîkîşî... Edo to berî gema bîkîşî."

Wayî cî vano, "Kê! Will tevayê mî çîniyo. Tasa, mî xorê wîni kerda xo pîze. Yê niyazîk wîni qeçê cî esto, meska cî masayîya, mirê wîni weşo, mî zî tasek grêdaya xo pîzey."

Na şahra xo akena. Tas gûnena êro, vana "Şîng!"

Bray cî vano, "Tasa to şîngise, ha pîrbî ha vengbî... Edo to bîkîşî!"

HAZRETI SİLEYMAN

U

QERTELİYA

Arêdayox: Oskar MANN

Cayê vatîşî: Kor

Wext: 1906

Hazreti Sileyman rocek teyrî ardî pê sero, cîra persa, va:
"Şîmara kamî zof âmr kerdo?"

Teyran va:

"Qelay Guni'd ju qertel esto, zof âmr kerd."

Hazreti Sileyman'i teyrana va:

"Şorên, biyarên!"

Ju teyr şî qertelî het, va:

"Hazreti Sileyman vanda to dano."

Qertel ame:

Hazreti Sileyman cîra perskerd, va:

"Tu çand âmr kerdo?"

Qertelî va:

"Mî hirê sey ser âmr kerdo."

Hazreti Sileyman'i va:

"To pilêr ço esto?"

Va:

"Qelay Xêber'idî ju qertel esto, zof âmr kerdo."

Hazreti Sileyman'i va:

"Şo, eyî qertelî biya!"

Qertel şî, ard.

Hazreti Sileyman'i cîra perskerd, va:

"Tu çand âmr kerdo?"

Va:

"Çar sey serî mî âmr kerdo."

Hazreti Sileyman'i va:

"Tu dinyad çî diyo?"

Qertelî va:

"Rojek ez biya berz. Dinya mî verd bî andî ju hak. Ez awnaya, ortey den-
gîzî sipîd çik bereqiyenno. Ezo cord ameya war. Ez onyaya, ju koşka. Ez şî-
ya, ser niştâ. Ez onyaya, koşkra ju kereyay zerdraya, ju kereyay simraya.
Mî di, ju mirdîmî pir ame teber. Mîrê ju deve ard, na ro. Mî werd, ez ame-
ya... Ez dî sey ser vinerta, hancî şîya. Koşk ser niştâ. Mî di, laci ay
mirdîmî ame teber. Mîrî ju bizîe ard, na ro. Mî werd, ez ameya... Se ser
şî, ez hancî şîya, serî koşka niştâ. Mî di, tornî ay mirdîm ame teber. Ju
tifeng hau destîdo. Art, mî bîkîso. Ez remaya... Mî andî çî dinyara dî.
Lazetî insani çînyo..."

ZEW EWREN'Ê BI,

QÛLBÊY CÎ BETON MİSTFA'BI...

Vanê rozê Ewren şîyo Mardin. Ewza tijida amnani bındı, dewîjanrê wesfanê Beton Mistfa'y* keno. Dî sıhati, hirê sıhati... Peynîdî Ewren perskeno:

"Atatîrk'ın boyî ne kedardê, kim bilîyor?"

Zew dewîzê hema vengê xo keno berz:

"165, paşam!"

Ewren şaşbeno:

"He wellah, doxri soyledin. Olan sen nasıl bildin?"

Dewîz destê xo beno qırda xo wu cıwab dano:

"Wellah ahha burama geldi paşam!"

Vanê rozê Dımîliyan sere hewadayo. Eşkerê Tırki sekerdo nêşayo Dımîliyana baskero... Soyındî Ewren nışeno astorda xo wu şîno we-latdê Dımîliyan kî inana ceng bikero. Lavrê seni kî şîno ewza, Dımîli tîfingê nanê ney qena, ney pey ser rîşenê Anqere.

Anqere'dî pêro toxtorê menşuri arêbyenê qorşmedê ney. Sekenê, se nêkenê, nêşenê dirbeta cî weşkerê.

Peynîdî sertoxtor vano:

"Paşam, sen olecaxsîn!"

Senî kî Ewren nay asnaweno, emîr dano sertoxtori:

"Toxtorcıxım, saxlîx raporına "Sirozdan oldî" diye yaz, olîr mî?"

Dîma perseno:

"Saat qaç?"

Ew mîreno.

Vanê rozê Ewren merdo... Homa ifadey cî gêno. Peynîdî Homa vano, "Noyo xora Beton Mistfa'yra zaf heşkeno. En hewlê cî, ez ney bîrîşa Beton Mistfa'y het." Nê qerari ser, Ewren'i çekênê wertedê cahnîmî.

Bahdê çend rozan Ewren u Beton Mistfa'ya kîlandê cahnîmî miyandî rastê pêzewmbînî yenê.

Beton Mistfa vano:

"Olan oxlîm Ewren, sen Atatîrk diye diye anamê .iktîn!"

Ewren hêrsa destê xo şaneno:

"Hadê ordan qebrax!.. Sen bir pox degîlken ben seni adam êttim!"

(*) Beton Mistfa: Mustafa Kemal

LU WU ZEREZIYA

Arêdayox: M. ÇERMUG

Vatox: RAYBER

Cayê vatîşi: *Sewreg (Istanîk, Almanya'ya Federal'di qeydbiya.)*

Wext: 1987

Iuwer va, "Zerez..." va, "Çi ê lingê to suri?"

Va, "Vewra..."

Va, "Qandê çiçi?..." va, "Mı tı sayeydı zi diyê..." va. Va, "Çiçiyo, tı-şewra werzenê, vanê, qaqqübo qaqqübo!... Sıstıgım sıstıgım sıstıgım!... Tıyê mar u ciyanê mı... Na malbata mar u ciyandê midı lengi çinenê... Na torê nêmanena!..." Va, "Hele verê xo vera vayadı wu finê buwan!"

Verê xo kerd vera vay, çimê xo grati wu wendi... Lu bi pıro, girot xo fek.

Va, "Waya lu... Ezo kena torê persê vaza."

Va, "Vaz!"

Va, "Tı verê xo vera vado xerbikı, edo tora persê vaza..." Va, "Tı Qere-geçiyarayê?"

Va, "Ez Bay... Qaraya..."

Fek abiya, zerez pırr u pera lu fekra.

CENGÊ İBRAHİM PAŞA

WU

HAFİZ PAŞA'Y

Arêdayox: ALBERT VON LE COQ

Vatox: *Omar İbn Âli (Çermugiz)*

Wext: 1902

De zemanêde İbrahim Paşa estbı. Paşay Mısır'ı bı. Mısır'e veciya qaydê melmeketi bıgiro. Padişah pıro amebı xedeb. Va, "Heznê ney çiçiyo? Ez pa-dişawam." Paşaynê estbı, namey cı Hafız Paşa' bı. Emri ey kerd, va, "Şo, bı ser!" Hafız Paşa êskerê xo top kerd, şı bı ser. Şı, bı nezike ordiya, wuca qurmışkerd. Ordıya İbrahim Paşa'y ame, bı muzarede rona. Peyri xeber rıştı. İbrahim Paşa êlçiye xo rıştı bı ordiya Hafız Paşa miyan, bewno xewah-çi (?). Elçi xeber ardi. İbrahim Paşa'yrê va ke, "Hafız de xeyma xode kêf zewqdedoro." İbrahim Paşa emr kerd ba ordiya xo. "Her kesi hadrebın bı si-lahê xoro. Ezo emşo basxun bıdı ba ordiya Hafız Paşa'y." İbrahim Paşa em-rê binbaşiya kerd. "Her kesi tabura xo tenbih bıkeri. Êsker her kesi çadı-ra xode feneri aha cıfın." Feneri acıvıstina. Depaya bı şew. Saêt pancde ordiyê ante ba ordiya Hafız Paşa'y ser. Halbuki xebera Hafız Paşa'y cıra çiniya. Aya tepiya İbrahim Paşa basxun dabı Hafız Paşa'y. Topi tıfıngi başlemış kerdı bı muharebe. Şew saêt panc hetı sebahra İbrahim Paşa xalıb bı. Ordıya Hafız Paşa'y bozılmış bı wu nime kıştı wu nime ji yesir bı. Çıqa erzaq cebxane estbı, zaptkerdi. Hafız Paşa'y fırar kerd Estambol. Pa-dişah pıro amebı xedeb. Va, "Mı tı rıştê, tı marê ey bıgirê. Te ordi batır-mışkerd. Tı ameyê bı mı serde..." Aya tepiya İbrahim Paşa ordiya xo girot, şı bı Mısır.

DIYARBEKİR

ARDWAN

Ey Diyarbekır, ax Diyarbekır
Çermug suka toya
Bıdran dewa toya
Hesran kışta toya
Sewreg cigera toya
Tım Dimiliyan u Xûrdandê toya
Tiyê mı viridî Diyarbekır!

Qela nışana toya
Dêsi pêteya toya
Çatray şeneya toya
"Baxlar" kahreya toya
Ey Diyarbekır, ax Diyarbekır!

Tem kerd to Erebi u Tırkan
Qetl kerd xortan u keynekan
Tahda kerd mar u piyan
Bi ax u naliya mayan
Tiyê mı viridî Diyarbekır!

Şêx Said şêxê tobi
Seyid Rıza pirê tobi
Wirdina pilê tobi
Letey zerida tobi
Hey Diyarbekır, ax Diyarbekır!

Tı çatraya camêrdan
Ayrı kewtim nê halan
Nê halandê tahdayan
Tahdayandê bê heqan
Ax Diyarbekır, ey Diyarbekır!

Tı şerefê, tı mîlkê
Tı sersukê, tı çatrâyê
Tı şirînê, tı hesretê
Tı mujdiyanê, tı rayberê
Tı Diyarbekır'ê, tı Diyarbekır'ê
Ax Diyarbekır, Hey Diyarbekır!

Tırki wenê nanê ma
Êyê şimenê awa ma
Adır verda gandê ma
Bê belayê seredê ma
Ey Diyarbekır, ax Diyarbekır!

Esker to miyandî rona
Bela torê kerd peyda
Zalimo to miyandî hewna
Zaf mîlet kerda hewna
Tiyê ma viridî hewna
Hey Diyarbekır, ax Diyarbekır!

QEÇÊ MA

A z a d D I L Ê R

Bê kes mendi
 qeçê ma
Bê mekteb u bê zîwan
 qeçê ma
Bê prên u bê postali
 qeçê ma
Bê nan u bê aw
 qeçê ma
Bê may u bê pi
 qeçê ma
 qeçê ma

WELATÊ MA

R A Y B E R

Wusaro
Wusaro
 hewri gürenê
 yaxero vareno
Bew
 abyayê
 gül u villiki
 pêşayê pêro
 ma wu keyneki
Ma sekerê
Welatê ma herayo
 merg u zozano
 nefl u riñano
Iavre ma sekerê
Welatdê Asya'ra
 Tirki kewtê ray
 ameyê
 welatê ma
 maro kerdo
 tal u tirsın
 tang u tarı

KENE SAYE

USXAN

Dar kemer çayê nêverdo
Eskerê Tirk'i
Tek u tek kenê saye
Qulike wu qulike
Lozane, axûre, merex u gore
Eskerê Tirk'i
Tek u tek kenê saye
Waxt, waxtê Tirkuno
Welat bêkes mende
Cenc biyê têra şiyê
Kokim binê postalude mende
Cinêk, çenek, domoni
Esker ver bazar mende
Dêka mi ame verê qeveri
Xo xorê bervene
Hetêra ki beyitune Dersim vana
Sarê xo dardwe
Hetê tij ser niyada vilê xo kerd çoti

SEWETA NA WELATÎ

USXAN

Merdene ke esta seweta na welati
Xeleşîye ki esta seweta na welati
Serê hêrde welatro
Rêça lingunê ma esta
Şiya ma esta kowura
Hengaja ma ke gina hêdro
Gona ma ki gîna hêrdi
Ala na hêrd ke hêrdê mawo
Seweta vizeye na welati
A gona xo ki keme hêrdi
Sere na hêdro ke gûli vejine
E gûli ki gûlê mayê
Gona xo risneme hêrdi
Vijêrra nêvime rûji
Rewra karde hêzîre hengaji
Hengaj seweta ma, ma seweta welati
Genim yê mawo, hengaj yê ma
Dismen nêdame haqe
Gona ma ke este sare
Dismeni keme heware
Gona xo keme hêrdi seweta na welati
Na mîlet mîleta mawa
No hêrd hêrdê mawo.

DERSİM NA ADIRI FEKA

K o y o B E R Z

Ma xo vira nêkerd
Ma Dersim xo vira nêkerd
Adirê Dersim'i
Kıştena Dersim'i
Ma xo vira nêkerd
Ma xo vira nêkenê
Keynek v lejek
Cini wr camêrd
Pirê wu kâl
Qeçek meçeki
Nêva, nay adiri feka
Çarşunana qûl qûli kerdî
Guni rişnê
Dersim'di zey ew guni rişnê
Dersim'di edir wekerd
Dersim na adiri feka
Guniye ma rişnê
Günayê ci niyame
Bêwajdiyani
Bênamusi
Faşisti, qatili

Guna çiçi geyrera nîrandî
 Gûnayê bêwîjdiyaran nîno kesî
 Kitabê faşîstandî gûna nêwusneyêno
 Kîştî, kîştî, merdimê ma Dersimîjî kîştî
 May adîr u qarşûnan fêka
 vengê cî, qijîniya cî
 Erd u azmîni aşawît
 Cîn u cinawîr qijîniya gûlanê vîjiya
 Ez seni ney xo vîra bikera
 Senîîîîî!... Senîîîîî!... Senîîîîî!...
 Seni ez ney xo vîra bikera
 Ez xo vîra nêkena
 Dersim'î ez xo vîra nêkena
 Kûçeyê Dersim'î, mahlayê Dersim'î
 Gûnî bîndî gendî
 Cîniyan pîzodî geçeki xîngêrî bî
 Kal u pîrana şanay xîngêran ver
 Senîîîîî!... Senîîîîî!... Senîîîîî!...
 Ez ney seni xo vîra bikera
 Nêêêê!... Nêêêê!... Nêêêê!...
 Ez ney xo vîra nêkena
 Ez na xenzîrey, na barbarey, na bînamusey
 Xo vîra nêkena
 Hezarana, se hezarana
 Merdimê ma kîştî
 Qîrkerdî, qetlî virastî
 Qarşûn kerdî, xîngêrî kûway pedê
 Tanqana paykerdî
 Xenzîrî seni biyê teyşanî
 Teyşanê guniyan
 Herunda awîdî guniya ma şîmê
 Bêêêrî, bêrî nînan xo vîra bîka
 Kes seni nînan xo vîra keno
 Kes ney xo vîra nêkena
 No vîra nêbenooo!... Nêbenooo!...
 Na qetîley, na bêwîjdiyaney
 No qarşûn eşten, na barbarey
 No xîngêrî pedekuwetenê
 Nê bonbey, nê tanqî
 Seni vîra benê
 Seni kes xo vîra kenc
 Nêbenooo!... Nêbenooo!... Vîra nêbeno!
 Faşîstê koledarî
 Doeman, Tîrkan, Ereben
 Ma kîştî, ma qarşûn kerdî
 Gûnayê cî niyame ma
 Kitabandê nîrandî gûna nêwusneyano
 Nîrandî wîjdiyan çîniyo
 Ê herunda wîjdiyanî
 Qarşûnî, xîngêrî çarnenê
 Qarşûnanê xo erzenê ma
 Xîngêranê xo kuwenê madî

Bonbey erzenê ma ser
Dewanê ma bonbey kenê wu vesnenê
Ma qarşunkerê, xingêranê xo wa makuwê
Ma bonbanê xo çekerê ma ser
Ma dewanê ma biveşnê
Heta key nodo biramo
Heta key nodo inarê bîmano
Bojê cido bêro
Nextê cido temambo

Mado ney inan het nêverde
Mado ney inanra perskerê
Heyfê kalik u pirikê
Heyfê ceni wu camêrdi
Qeç u guli inanra bigirê
Qimandê dinyay vero
Edo nê hesabî bidê
No hesabdo inanra persbo
No defterdo bê hesab nêgêyro
No kitab bê hesab nêrusyeno
Ju bi ju
Jew bi jew

Nê guni, nê qarşuni, nê bonbey, nê xingêrido
Inanra ju bi ju persbê
Tarixi verdî no hesabdo inanra persbo
Heyfê Dersim'i, heyfê xortan, heyfê qeçkan
Heyfê heme qewm u isanandê ma
Inanra jew bi jew, do bigiriyo
Mado heme çiii heme çiii inanra
Ju bi ju perskerê
Mado nê defteri wina akerde nêverde
Ya no defterdo newera binuşiyo
Yan ji tarixdê Dersim'îya piya
No defterdo giro mezel
Ma ya şopta Dersim'îra mirene
Yan ji heyfê DERSİM'î qênê!..

AYRE BIGI
AYRE BIWAN
AYRE BIROŞ

ZONÊ MA

HESE

I

Zarance kuna kemeru
Zonê xode wanene

Qılancıke nısena gılê dare
Zonê xode qıştena

Amnon yeno, beno germ
Temuz zonê xode cızeno

Mar u mılawın
Teyr u tır
Fıl u qız
Cın u camêrd
Serê na dinade her çi
zonê xode veng dano
zonê xode waneno
Serê na dinade
her çi, her kes
zonê xode girano

Werte ninera,
ça teyna ma
zonê xora voz dame!
Ça teyna ma
zonê xora rememe!
Ma rememe kata seme?

ZONÊ MA

HESE

II

Dimilki zonê ma
Bav u kali qesey kerdê
Iawiki vate, saniki vate
Zonê ma zof şirino

Zonê xo ça vindkerime
Zonê sari ça serkerime

Zonê sari ça serkerime
Zonê xo ça binkerime

Zonê ma ke bi vind
Ma ki beme vind

Iawiki bene vind
Saniki bene vind

Roşt bena vind
Tari maneno

Bême lal, bême kêr
Bême bê pa u per
Kume binê destu
Gineme verê dêsû
Halê mare u waxt
her kes huyino
- ne ke her!

WELAT WELAT*

SEYID QAJI

Welat welatê çêri
qanun rindo, qanunê çêri
ezo çêri, ifade xo badi
xorê rew bêri
nayine kaxita xo da Omer Osman'i
mî da Duzgînê Kêmer'i

Welat welat, welat geniso
qanun rindo, çetin hepiso
nu senê hepiso, ça honde pisc
kami gerê minê kokimi kerdo
vato: "bêkar u bêiso,
bêro hepîsê Mazgêrd'ide
xorê di serî roniso"
vazê: "kokimo Seyid Qaji'yo
eye herdiso"
mî çêsikê xode niade ke
hora tede zu quriso

Way way, way leminê way
mî niade ke vireniya şwariu
diarde vejîay
mî vovde ke vovdi, resti
dest paye minê kokimi peyde girêday
ezo feqir kerdo sayê
çor qûrişî mî sero vejîay
mî zalimira minete kerde
perê mî mî nêday
berdi, day memurunê Mazgêrd'i
têdestre fetelnay
tî vana nîne nêdiyo
riyê şirikê padîsay
berdi, kerdi postê hokmati
ravorde rusnay
perê minê kokimi şî
gînayro xezna padîsay
Welat welat, welato teto
qanun rindo, çetin hokmato
na ters ewro şîyo
ewraq ma sero giran veto
Haqo, tora oseno
nu senê inato
mî iman ve pirê xo ardo ke
inatê to babinato

(*) Na helbest ma zu qesetêda ZILFÎ'ra qeydkerda.

Koyê na germike
 koyê suringini
 çewresê çê Xormek'i
 ded u birazayê zuvini
 nine gerê mî kerdî
 des u dî piya kerdê mahekumi
 Koyê na germiko
 bira na gavano
 şiyî çê Memê Alê Bese
 dostê mao kano
 çimê mî fekra peray
 mî va: ala se vano
 yoxro ke mî xapneno
 dismenê wayirê mino
 va ke: "so zûqimê Mazgêrd'i
 ezo to dimera yeno"
 ez şiyî zûqimê Mazgêrd'i
 towa tede çino
 pirê baxçe u tuyano
 şiyî zûqimê hepişi
 pirê kekan u aspizano
 şiyî Hewsê Dewa
 wayirê Kurêsen'o
 şiyî Kel Perat
 wayirê Şax Mameden'o
 şiyî hênîyê Celal Abas'i
 wayirê Abasan'o
 şiyî jiara Aliyê Kistim'i
 wayirê Pilvancikan'o
 şiyî Ewliayê Tosniye
 wayirê Bamasuran'o
 şiyî Xemerê Duzgîn'i
 pilê jiarano
 şiyî ke kokim kosedê nisto ro
 binê çimurê mîde nisdano
 çimê mî fekra peray
 bimbareko, mirê towa nêwano
 ez van: "nu bimbareko"
 yoxro ke misayê şêne u postano
 Minê kokimî persenê
 hepisê des u ponc rozano
 kami gerê mî kerdî, vato:
 "kokim pilê jêwazano"
 vazê: "feqiro Seyid Qasî'yo,
 nisto ro, kilamu xo ser vano"

Binê darikano
 binê birikano
 usar newo ame
 çêfê çênekano
 serê na bonano
 çêfê na xortano
 binê şivîngano
 çêfê pirikano
 payê kila doano
 çêfê veyvikano
 Haqo dewa tobo
 kes koçikê do mirê nêano
 hirê se u seşt u ses kilamî vatî
 qeydê xo tamano.

HEWA XELIL BEGÊ PÊMA*

Vatox: Zil'o QIZ

Mirê mirê, bêtexu mirê
Ax miro miro, xayino miro
Pêbextên meke, îsmenê to Xızır'lo
Kam ke bikino xayin gineno piro
Ax kam ke bikino xayin gineno piro
Ala urze Memê îlyas çek gurete kistena Xelil Beg'ê mirê fetelino
Bego dik vengdane mirê mino nawo sodiro
Pêma de pêma Xelil Beg'ê mî nawo yeno şariye şer sero niyo
Oster şuware sarê to kuyo va ke çe miride meser biyo
Dî mirê mirê adirdê çe to kuyo
Qemisiyere Xelil Beg'i meke ax misayivê toyo
Axir werte simade Enqar're Eli'yo adire oli ve çe muri kuyo
Xezne çe Şosên Beg zofe waye Heq zalim vira şiyô
Pêma de pêma Xelil Begê mî weke
Dî pêma dî pêma Xelil Begê mî weke
Emina Xanım'a waye xevere rusnena mamurê sola Korek'e
Mamur Haq'i naskena Xelil Beg amo egle meke
Mamur tike Haq naskena Xelil Beg'o brayê mî amo egle meke
Mirê çe vêsayî ve Xelil Beg'ê mî kerdê asmo duvare wo deke
Pêbext mirê kerdê ax sero kerdê hesrete kami çake
Daw mirê mirê bêtexeni meke
Pêma de vêsayîye Xelil Beg'ê mî cado
Pêma vêsayîye Xelil Beg'ê mî cado
Osterê Xelil Beg'ê mî boncê tever, ciniso rado
Reyna bezna rindêke va xo posta ostere kîmet sero helme tado
Miro Haq ozêke îave to cira helmê mado
Tî Xelil beg'ê mî do kistene cira ne domeno ne ewlado
Xelil Beg'ê mî do kistene, çeverê ordi qonaxu pê medo cado
Dê pêma merêsa Xelil Beg'ê mî kamero riso
Pêma merêsa Xelil Beg'ê mî kamero riso
Osterê kîmet jênkere meraqliyo helme cinîşo
Jenê ostorê kîmeti altino gîmîşo
Xelil Beg'ê mî va xo zerno xaliso
Kila comerdî çe mirira niso
Mordem çîtur kîsena mordeme nanen komo mecliso
Mordem çîtur qestîye danove kistene begê nêneni komo mecliso
Derdo derdo Xelil Beg'ê mî derdo
Ax derdo wax derdo Xelil Beg'ê mî derdo
Xelil Beg'ê mî şiyô Mama Xatun'e riyê xo terdo
Mir xapito Xelil Beg'ê mî qenkerdo
Berdo baxire tey sond wendo
Way mirê way mirê Haq torê nêverdo
To Xelil Beg'ê mî do kistene
Çeverê ordi qonaxu pê meve zerzê kerdê
Dî pêma pêma Xelil Beg'ê mî kaşî
Dî pêma pêma Xelil Beg'ê mî kaşî
Wayê berrêna mî hêfê Xelil Beg'ê bra xo guretene nêdo
Ax wax mino bine wayire meraqtaşî
Wayê meraq meke kafirî bê kaşî
Na dinade nêceleri qirkerdî axayê Mêrxas'i
Na dinade çevêsayî bêtexu day kistene xortê burnebaşî
Xelil Beg'ê tu do kîstene, kerdove qolindê Memê îlaş'i.

(*) Na lawik, A Y D I N u C A N O'ya zu qestra qeydkerd.

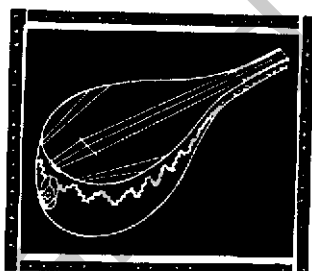
PIR SULTAN AVDAL

NEKA

DIMILKI'DI

ZILFI

STEREO 4.

LAWIKÊ
PIR SULTANJ

Imbaz Zilfi zu qesetêda newi vet. Qesetda cidi
Pir Sultan'ira lê helbesti estê. Zilfi'yo na
qesetdi helbestanê Pir Sultan'i Dimilki'ya
vano.

Semedo ki nê amorîdî cayê ma zaf tengo, qesetda
zilfi sero diha vîsi mayê nêsenê teva vazim. Iav-
rê tenya may vazim ki Zilfi karêdo zaf gird u er-
ciyaye kerdê. Ez Zilfi zerira tebrik kena wu qese-
ta ci pêro wendoxandê marê tawsiye kena.

Qeseta piya zawna nuştayêdê Zilfi esto. Zilfi'yo
nê nuştidi qalê Pir Sultan'i, êlevin ew ziwan u
kûlturdê ma keno. Nê nuştayê Zilfi mayê cêrdi
qandê wendoxandê xo neşrkem.

LAWIKÊ PİR SULTAN'I

ZILFİ

Pir Sultan Avdal sesera 16inede Şêvazde bûyay (yaşemiş). Yi wextude ki i-dera dewlete destê Tirkunê sûniude biye; yine u wext ki elewiurê zof zulim kerdêne; herqışê ke fikirê bektashi u elewiên zuvîmîra nêzdiyê, bektashi-êni eve Ocaxa Hacı Bektaşî teşkilatê Dewleta Osman'ide temsil biyene, yi-ne ne kisiyasetê sûniw qewil kerdêne. Yi ve ho dayima verva zulîmkariya sûniw vejîyêne. Pir Sultani ki na qewxade hetê mîletê hode caê ho gureto; derdê ho, wasten u hedefê ho eve lawikunê ho zof wes arde ra zor. Lawikê Pir Sultani derdunê bi; coka wertê cematide rew bi axme, mîleti cira zof haskerd. Lawikê Pir Sultani mîleti sero zof tesir kenê, qewete danê ci, urzenê ra pay, dewleta sûniye cira tersena, ey bena erzena ra dare. Pir Sultan a roze mireno, hama oncia yeno ra ho; hata nika eve lawikunê ho wer-tê mada wes u waro. Mordem ke lawikunê Pir Sultani gos dano, kotira bizono ke qorsey sere niyare ravêr vatê; tu heni zonena ke hona vîzeri vatê. Na dewrde ki dewlete elewiu ret nêverdana; hurendia nonide eve zortaziye dewe ve dewe cîrê camiu virazena (serunê peşnude Dersimde ev zor 60 camiu viras-ti). Pir Sultan ke nika raustêne na durimê sevatêne? Vîzeri ke sevato, ewro ki oncia a qesê vatêne: "Ma qesê ho pêkerime, zê lasêri bigirime, in-di era rae kume, wextê vînetena niyo."

Elevên çika? A, zê vatena tayine tekteynîya din'niya; zêdera: elevênî zu sistemê fikrune felsefe saybena; na sistemê fikiru temelê hûmanîzm u to-lerans u progresivîte sero amoyeydan. Fikirê elevênî tekteynîya Tirkû meydan nêarde; hem pêdakerdena elevênide hem ki ramitena na raede tesirê Dersimîzun u Vartoyîzun u Kurdunê Maraş'i u Malatya u Şêvazî zofo. Çinayrê hata nika teynîya Tirkurê beno mal? Çike eve zonê Tirkkilawîk u gulwangî vazînê coka. Sevevê ho ki rap ke, rêê tiyo adet ke, cengîredaerêde gul-vang u lawiki eve Tirkkivazîyê amê; hona ki leto zêde niya devam keno. E-ve na torê zerê çêunê Dersim'ide, yê Erzîngan'ide v.s. kulturê Dîmilki xelê asimil- bi.

Mîletê ra eve zonê ho Dîmilki nê, eve Tirkki lawîk u gulwangê elevênî hes-nêne. Na durim ki elvet ke asimilasyonê kulturî teşvîk keno. Şînatkarê zê Daimî u Davut Sularî u Ali Ekber Çiçek u Yavuz Top u Arif Sax u Sileman Yıldız u Rahmî Saltık v.s. wertê na durimira veciyê, temelê kulturê elevê-nî sero biyê terz. Çike aslê na şînatkaru Dersim u Erzîngan'rao, zonê ma u piyê ho Dîmilki'yo. Zonê ho ke yasax nêbiyêne, yine elvet ke eve zonê ho Dîmilki lawiki vatêne. Rametî Daimî u Davut Sularî waxto virêde, çiqasî ke senik vo eve Dîmilki pîlaqede lawiki vatê. Nika persê yêno aqilê mî: Pir Sultan ke nika wes biyêne, na durimê toa yasax saykerdêne? U va ho ciav-dano: "Kam ke qefeliyo, bitexeliyo, ezê ho rae hora ranêcêren, ez qediye dinara pers nêben."

Gosederê ke Dîmilki zonenê, lawikê Pir Sultani eve Dîmilki elvet ke dayina ro ci wes yenê; Pir Sultan'i, leza dey, derdê dey, wastena dey dayina rind famkenê, cîrê zof şîrên yeno.

Na desuses lawikê Pir Sultan'i eve vatena zonê Dîmilki verva asimilasyonu zî çixîro de newe kenê ra; şînatkarê maê dostê ke mîletê hora haskenê, e ke na raera şêrê, seweta xelesa mîletê ho xîzmetade hewle kenê; mîletê ke zu çixîrra şî, elvet ke boka vergi nêbeno.

Suka RIZAY

Na mersel lazê Dede Muharrem'i va. ADIL DURAN'i nuşt u resmê ci virasti... Çimeyê ci ZIL-Fî'yo... Merseldi hewnê Dede Muharrem'i yeno vatış...

Amordê verênira...

XAL MUHARREM ZU
QUNÇÊDÎ ROJÊNÊ

(60)

NO MERDEK
SUKOA MABA NİYOL.

(61)

BAHDE SOLIXNA

?!

(62)

TI
MINA EMBAZIN
KENA?

HAY HAY!
TI ZI
ISANÊ

SEMEDÊ NÊ QEWLAN
XAL MUHARREM WAYÊRÊ
NERISDE XO BÎNÊ...

ROZÊ XAL MUHARREM
GEYZANÊ...

(64)

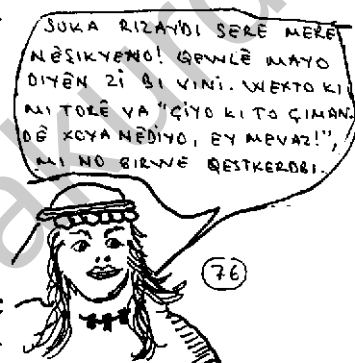
LAYRÊ HIRÊ QEWLE
MI ESTÊ. BAHDE NA EMBAZIN
E KI TI QAYILÊ MA BIZENZIM
TIDÊ QEWLANÊ BİYARÊ CA... 1-
CIYO KI TO BESTÊ XOYA NÊ-
RONAYO, TIDÊ EY NEĞIRÊ;
2- CIYO KI TO QIMANDÊ XOYA
NÊNAYO, TIDÊ EY NÊVAZÊ; 3-
CIYO KI HEQÊ NA SUKDI
KIRABO, TIDÊ EY
NÊKERÊ!...

(63)

Q E D Y A

DI ROPORTAJI

İKİBİNE DOXRU'dı verê aşmê dı roportaji vızıyay. Nê roportajemra zewê cı mına, zewê cı zi Ahmet Zeki Ok-
quoxlu'ya virazyatı. No amordı mayê nê wırdına ro-
portajan qandê wendoxandê xo neşrkem.

Semedê îlaqedê cı İKİBİNE DOXRU'rê ew muhabirê cı
Erol Sever'irê zaf teşekkür kena. İavrê roportajdê
madı semedê ca çinêbiyayışi qend aşsey vızıyaybi.
Qandê coy mayê ê roportajiya piya etya orjinalê ro-
portajdê ma zi neşrkem.

No roportaj verê qend asman virazyatı. Baêdê nê ro-
portaji, amor 13'di nemedê zıwandê ma sero ma zew
qerarê girotbı. Ewe nê qerari namey zıwandê ma "Dı-
milki"yo. Ew no hesab Tırkki'ya cı zi "Dımilice"
bena. Qandê coy ma orjinaldê roportajdê ma sero zi
zu tahrifatê kerd. yanê roportajdı pêro "Dımli"
kerdê "Dımilice".

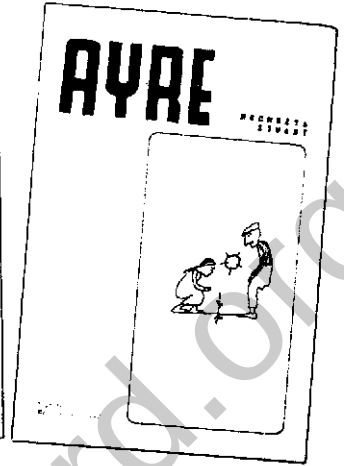
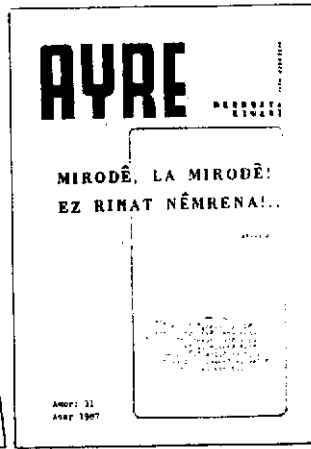
- Bize AYRE hakkında biraz bilgi verir misiniz?
- Bildiğiniz gibi AYRE bir dil dergisidir. Dergimizin ilgi alanı da Dımili-
ce'dir. Yani AYRE'deki tüm çalışmalarımızı kendi dilimizin gelişmesine
yönelik olarak yapıyoruz. Öncelikle dilimiz Dımilice'nin tüm folklorik
ürünlerini günışığına çıkararak bunları okuyucuya ulaştırma çabasıdayız,
ki bu çalışma, dilimizle ilgili uğraşların sağlıklı bir zeminde yapıla-
bilmesi için büyük önem taşıyor. Ayrıca... Belki siz bilmiyorsunuz, ama
bizim dilimizde çeşitli ağızlar oluşmuş durumda. Bugün Erzincan'dan Adı-
yaman'a dek ilçeler, hatta köyler arasında önemli ağız farklılıkları var.
İşte bu nedenle, Dımilice'nin konuşulduğu her yerde, tüm ağızlarda gramer
irdellemelerine giriyoruz. Daha ileri bir aşamada da, yaptığımız bu gramer
çalışmalarından hareketle dilimizin gerçek gramerine ulaşmayı amaçlıyo-
ruz... Bu iki işin yanı sıra bir de genel olarak dil, özel olarak da Dı-
milice'yle ilgili olarak, gerek yabancı dilbilimcilerin, gerekse bizden
bu konuya eğilen aydınlarımızın düşüncelerini, çalışmalarını dergide ya-
yımlayarak okuyucuların diller ve dilimiz konusunda olanaklar ölçüsünde
bilgilenmesini, aydınlanmasını amaçlıyoruz.
- Sürekli "Dımilice" dediniz. Oysa ben bu dili Zazaların konuştuğu ve "Za-
zaca" diye anılan bir dil olarak biliyordum...
- Doğrudur... Birçok arkadaş da bu konuda sizinle aynı görüşte... Aslında
ben de zaman zaman karışık olarak kullanmaktayım. Yani "Zazaca" dediğim
zamanlar da oluyor, "Dımilice" dediğim zamanlar da... Bu bir tutarsız-
lık tabii. Bu tutarsızlık da halkımız ve dilimizle ilgili tarihsel ve
bilimsel verilerin yetersizliğinden kaynaklanıyor. Halkımız ve dilimizin
adı konusunda dilbilimciler arasında bir görüş birliği henüz sağlanmış
değil. Bize "Zaza" diyenler var, "Dımli" diyenler var. "Dımili", "Dımil-
li" ya da "Kırmanc" diyenler var. Ama bana göre halkımızın adının "Dı-
mili", dilimizin adının da "Dımilice" olduğu varsayımı doğruya daha ya-
kın gibi görünüyor.

- Bugüne kadar sizin dışınızda da Dımlıce konusunda bir şeyler yapılmı-
dı mı?
- Yapılmaz olur mu? Elbette ki yapıldı... İnceleme alanını ele alırsak bir
çarpıda Avrupalı birçok dilbilimci aklımıza gelir. Örneğin 1850'lerde
Peter Lerch'in çok güzel bir çalışması var. Daha sonraları, 1906'larda
Oskar Mann'ın çalışmalarına tanık oluyoruz. Oskar Mann, Siverek'ten Bin-
göl'e dek geniş bir alanı tarayarak dilimizin Avrupa üniversitelerine
yaygın olarak girmesini sağlıyor. Daha sonra Oskar Mann'ın çalışmalarına
dayalı olarak Karl Hadank'ın değerlendirmeleri ve çok değerli bir kitabı
var. Bunların dışında da dilimizle ilgili olarak çalışmalar yürüten bir-
çok dilbilimciden söz etmek olası. Hele günümüzde ise bu liste oldukça
kabarık. Ama hepsini burada saymama gerek var mı, bilmiyorum... Yabancı-
ların yanı sıra yerli yazarlarımızın çalışmaları da var. Ama yerli ya-
zarlarımızın çalışmaları, incelemelerden daha çok, edebi ürünler üretilmesi
ve folklorik ürünlerin derlenmesi yönünde... Örneğin, en eski olarak Mi-
la Ahmedî Xasi'nin "Mewlidü Nebi"sinden söz edebiliriz. Daha bundan başka
Usman Efendi'nin "Mewluda Nebi"si de anılabilir. Mila Ahmedî Xasi'nin
mevlidi 1899'larda yazılmıştır. Usman Efendi'nin mevlidi ise 1903'te ya-
zılmış ve 1933'te Şam'da yayımlanmıştır. İkisi de dilimizin güzelliği ve
zenginliğinin çok güzel birer örneğini oluşturuyorlar. Bunlardan sonraki
yıllarda bir boşluk var. Ve derken son on-onbeş yıl içinde az da olsa,
dilimizle yazılmış ürünlere rastlayabiliyoruz... Fakat bunlarla AYRE a-
rasında bir anlayış farklılığı var. Zaten AYRE'nin yayımlanmasını zorun-
lu kılan etmenlerin en önemlisi de bu farklılıktır... Demin sözünü etti-
ğim mevlitler Arap alfabesiyle yazılmışlardır. Yani o mevlitlerin yazıl-
masında kendi dilimize ait bir alfabenin ve yazım kurallarının uygulan-
mış olması söz konusu olamıyor. Bu yakın tarihimizde, yani son on-onbeş
yıl içinde yapılan tüm çalı malarda da Kürtçe'nin grameri, alfabesi ve
yazım kuralları esas alındı. Fakat ben bu tutuma karşıyım. Bana göre e-
ğer bir dilin geliştirilmesi için bir takım çalışmalar yapılacaksa, bu
çalışmalar ancak dilin kendi olanakları içinde yapılabilir. Ve bir dil
ancak kendi alfabesi üzerinde temellenebilir. Bir dilin, kendisine özgü
yazım kuralları ve grameri olmalıdır. İşte bizim AYRE'de gerçekleştir-
meye çalıştığımız da budur.
- Sizin Dımlıce konusundaki görüşünüz nedir? Yani Dımlıce'nin kimliği
konusunda bir şeyler söyleyebilir misiniz?
- Doğrusu, ben Dımlıce'yi herhangi bir dilin bir lehçesi olarak görmüyo-
rum. Bana göre tüm diller gibi Dımlıce de bir dildir. Dünya dilleri a-
rısındaki yerine gelince... Bu yer de Hint-Avrupa dil ailesinin Aryani
koludur. Ama şunu da hemen eklemeliyim: Böyle düşünmekle beraber bu ko-
nuda iddialı olmadığımı da belirtmek istiyorum. Yani bu konuda son sözü-
mü henüz söylemiş değilim. Bu tutumumun kaynaklandığı önemli sebepler
var kuşkusuz. Öncelikle, ve en önemlisi, biz dilimizi gerçekten yeterin-
ce tanımıyoruz. Daha önce belirttiğim gibi dilimizde çeşitli ağızlar o-
luşmuş durumda. Ve yazılı kaynaklar olmadığı için de bu çeşitli ağızlara
ulaşabilmemiz güçleşiyor. Tüm ağızları tanımadan, herhangi bir ağızdan
ya da bir-iki ağızdan yola çıkarak dilimizin kimliği konusunda son sözü
söylemek bana bilim dışı bir davranış gibi görünüyor.
- Demin konuşurken, sizin dışınızda da bir takım dil çalışmalarının oldu-
ğundan söz etmiştiniz. Bu konuyu biraz daha açar mısınız?
- Hayhay... Birçok arkadaş var elbette... Burada öncelikle Malmisanîj'dan
söz edebilirim. Malmisanîj gerçekten dilimize büyük emekler vermiş bir
yazar. Uzun yıllardan beridir Dımlıce üzerinde çalışmalarını sürdürüyor.
Yani dilimizin gelişmesine önemli katkıları olan bir arkadaş... Ayrıca
Zılfi'den de söz edebilirim. Zılfi, diyebilirim ki kıvrımların bile sahibö-
lamadıkları folklorik derlemeleri elinde bulunduran bir derlemeci. Öyle-

sine çalışan bir arkadaş. Ayrıca, dilimizin grameri ile ilgili olarak çok yoğun çalışmaları da var. Sanırım ileri bir tarihte bunları yayımlayacak. Bunların dışında, zaman zaman AYRE'de de imzalarına rastladığınız birçok arkadaş var. Örneğin, Vaxan ile M. Çermug iyi birer derlemeci ve şairdirler. Hese'nin şiirlerine ise doyum olmuyor. Hese'nin şiirlerinde büyük bir ustalık ve gelecek açısından büyük bir umut var. Azad Dilêr, Mihê Elisan, Fırat, Koyo Berz ve Ardwan da duraksamadan sayabileceğimiz adlardan sadece birkaçı. Zaten bu arkadaşlardan hemen hemen büyük bir bölümü AYRE'nin sürekli yazarları durumundadırlar. Yani, burada söz arasında şunu da söyleyeyim: Evet, AYRE'yi çıkarmaya başlayan benim, ama AYRE bugün tek başıma benim değil. O artık dil konusunda belli bir anlayışı ifade ediyor. Belli bir anlayışın dergisidir yani... Bu bakımdan AYRE, bugün çeşitli ülkelerde yaşayan birçok arkadaşın ortak dergisi durumundadır. Ha... Aklıma gelirken şunu da söyleyeyim: Dimilice ile ilgili - nenler yalnız yabancı dilbilimciler ve bizler de değiliz. Türkiye'de de bu konuda çalışmalar var... Biliyorsunuz, ulusal sorun konusunda TC.'nin öteden beri bilinen resmi bir ideolojisi var. Türkiye'de Türklerin dışındaki bazı halklar bir takım yollardan geçilerek ille de "Türk" gösterilmeye çalışılır. Ya da onları, nitekim son Dersim olayında olduğu gibi, sürgün gibi uygulamalarla asimile etme yoluna gidilir. İşte bizim dilimiz de bu asimile politikasının gerdiği ağır içinde olan dillerden biri. Dimilice'nin içindeki bir takım Türkçe sözcüklerden yola çıkılarak Dimilice'yi bir dil olarak yadsıma yoluna gidiliyor. Ve buradan hareketle de Türkçe ile Dimilice arasında bir takım yapay akrabalık bağları tesis edilmeye çalışılıyor. Bu akrabalık bağları da, doğal olarak Dimilice'nin Türkçe'nin bozulmuş bir lehçesi olduğu zemininde gelişiyor... Ben doğrusu bu çalışmaları samimi bulmuyorum. Samimi bulmadığım için de ciddiye almıyorum. Söz arasında size şunu da diyeyim, aslında bu çalışmaları yapan sözde aydınların da samimi olduklarına inanmıyorum ben. Çünkü Dimilice ile Türkçe arasında o kadar farklılıklar var ki, bu farklılıkları görebilmek için ille de dilbilimci olmak gerekmiyor. Yani dil olayıyla az çok ilgilenen her insan Dimilice ile Türkçe'nin, birbirleriyle hiçbir akrabalığı bulunmayan apayrı iki dil olduğunu görür. Bunların herhangi bir şekilde bağdaşması olası değil... Kalemlerini, kafalarını bazı kurumlara kiralamış olan bu sözde aydınların kendi yazdıklarına kendilerinin bile inanmadığını duraksamadan söylemekte bir sakınca görmüyorum. Evet, onlar samimi değildirler. Ama samimi olduklarını söylüyorlarsa, b'yursunlar, konuyu tartışalım. Avrupa'nın herhangi bir kentinde, istedikleri zaman ve mekanda konuyu her an kendileriyle tartışmaya hazırız.

- Son olarak söylemek istediğiniz bir şey var mı?

- Teşekkür ederim. Okuyucularınıza bu vesileyle sevgi, saygı ve selamlarımı da iletirseniz ayrıca sevineceğim. Ne yapalım? Ne demişler, "Ayıranlar utansın!"

Ağa takılan dil

Ben Zazaca'yı bir dilin lehçesi olarak görmüyorum. Ayrıca dil olayıyla az çok ilgilenen herkes Türkçe'yle hiçbir akrabalığının olmadığını görür. Ulusal sorun konusunda Türkiye'nin öteden beri bilinen resmi ideolojisi var. Türklerin dışındaki bazı halklar ille de "Türk" gösterilmeye çalışılır.

Ebubekir Pamukçu, 12 Eylül'den sonra yurt dışına çıkmak zorunda kalan yazarlarımızdan biri. 12 Eylül'un ardından Sıkıyönetim Komutanlığı'nca İstanbul Belediyesi'ndeki işine son verilince, serbest yazar olarak çalışmaya başlamış. Bu arada Piya Yayınevi'ni kurmuş. Daha sonra polis bir dizi "çekici" öneriler ve tehditlerle kendisini ve yayınevini kullanmak isteyince, selameti yurtdışına çıkmakta bulmuş. Şimdi eşi ve dört çocuğuyla İsveç'te yaşayan yazar, kendi anadili olan Zazaca üzerinde çalışmalar yapıyor. Ayre (Dejürmen) adlı, aylık bir dil dergisi çıkarıyor.

Ayre, Zazaca'yı konu alan ve Zazaca olarak yayımlanan bir ve tek dil dergisi. Yalnız Tunceli yöresinde değil, Anadolu'nun birçok bölgesinde konuşulan Zaza dili ve Ayre dergisi üzerine bilgi almak için Ebubekir Pamukçu'yu İsveç'te evinde ziyaret ettik.

— Bize çikardığınız Ayre dergisini tanıtır mısınız?

— Bildiğiniz gibi, Ayre bir dil dergisidir. Dergimizin ilgi alanı da, Dımlıdır. Yani Ayre'deki tüm çalışmalarımı-

zı kendi dilimizin gelişmesine yönelik olarak yapıyoruz. Öncelikle dilimiz Dımlı'nın tüm folklorik ürünlerini gün ışığına çıkararak, bunları okuyucuya ulaştırma çabasındayız. Ayrıca, belki siz bilmiyorsunuz, ama bizim dilimizde çeşitli ağızlar oluşmuş durumda. Bugün Erzincan'dan Adıyaman'a dek ilçeler, hatta köyler arasında önemli ağız farkları var. İşte bu nedenle, Dımlı'nın konuşulduğu her yerde, tüm ağızlarda gramer incelemelerine giriyoruz. Daha ileri bir aşamada da, yaptığımız bu gramer çalışmalarından hareketle dilimizin gerçek gramerine ulaşmayı amaçlıyoruz.

Batı üniversitelerinde inceleniyor

— Sürekli Dımlı dediniz. Oysa ben bu dili Zazaların konuştuğu ve Zazaca olarak tanınan bir dil olarak biliyorum.

— Doğrudur. Birçok arkadaş da bu konuda sizinle aynı görüşte. Aslında ben de zaman zaman karışık olarak kullanmaktayım. Yani Zazaca dediğim zamanlar da oluyor. Dımlı dediğim zamanlar da. Bu bir tutarsızlık tabii. Bu tutarsızlık da, halkımız ve dilimizle ilgili tarihsel ve bilimsel verilerin yetersizliğinden kaynaklanıyor. Halkımız ve dilimizin adı konusunda, dilbilimciler arasında bir görüş birliği henüz sağlanmış değil. Bize "Zaza" diyenler var, "Dımlı" diyenler var. "Dımlı", "Dumili" ya da "Kırmanc" diyenler var. Ama bana göre halkımızın ve dilimizin adının "Dımlı" olduğu var sayımı doğruya daha yakın gibi görünüyor.

— Bugüne kadar Zazaların dili üzerine, Dımlı veya Zazaca üzerine neler yapıldı?

— İnceleme alanını ele alırsak bir çırpıda Avrupalı birçok dilbilimci aklımıza gelir. Örneğin, ta 1850'lerde Peter Lerch'in çok güzel bir çalışması var. Daha sonraları, 1906'larda Oskar Mann'ın çalışmalarına tanık oluyoruz. Oskar Mann, Siverek'ten Bingöl'e dek geniş bir alanı tarayarak dilimizin Batı üniversitelerine yaygın olarak girmesini sağlıyor. Daha sonra Oskar Mann'ın çalışmalarına dayalı olarak Karl Ha-oank'ın değerlendirmeleri ve çok değerli bir kitabı var. Bunların dışında da, dilimizle ilgili olarak çalışmalar yürüten yabancı birçok dilbilimciden söz etmek olası. Hele günümüzde ise bu liste oldukça kabarık. Yabancıların yanı-

sıra yerli yazarlarımızın çalışmaları da var. Ama bu çalışmalar, incelemenin daha çok, edebi ürünler üretilmesi ve folklorik ürünlerin derlenmesi yönünde. Örneğin, en eski olarak Mıla Ahmedî Xasi'nin "Mewlidü Nebi"sinden söz edebiliriz. Daha bundan başka Usman Efendi'nin "Mewluda Nebi"si de anılabilir. Mıla Ahmedî Xasi'nin mevlidi 1899'larda yazılmıştır. Uzman Efendi'nin mevlidi de 1903'te yazılmış ve 1933'te de Şam'da yayımlanmıştır. İkisi de dilimizin güzelliği ve zenginliğinin çok güzel bir örneğini oluşturuyorlar. Bunlardan sonraki yıllarda bir boşluk var. Ve derken son on-on beş yıl içinde az da olsa, dilimizle yazılmış ürünlere rastlayabiliyoruz. Fakat bunlarla Ayre arasında bir anlayış farkı var. Zaten Ayre'nin yayımlanmasını zorun-

lu kılan etmenlerden en önemlisi de bu farktır. Demin sözünü ettiğim mevlidi Arap alfabesiyle yazılmışlardı. Yani o mevlidlerin yazılmasında kendi dilimize ait bir alfabe ve yazım kuralları uygulanmamış. Bu yakın tarihimizde, yani son on-on beş yıl içinde yapılan tüm çalışmalarda da Kurîcî'nin grameri, alfabesi, yazım kuralları esas alındı. Ben bu tutuma karşıyım. Bana göre, bir dilin geliştirilmesi için çalışmalar ancak dilin kendi olanakları içinde yapılabilir. Ve bir dil ancak kendi alfabesi üzerinde temellenebilir. Bir dilin, kendisine özgü yazım kuralları ve grameri olmalıdır. İşte bizim Ayre'de gerçekleştirmeye çalıştığımız da budur.

Kürtçe'nin lehçesi değil

— Sizin Dimli konusundaki görüşünüz nedir? Bu dilin kimliği konusunda bir şeyler söyleyebilir misiniz?

— Doğrusu, ben Dimli'yi herhangi bir dilin lehçesi olarak görmüyorum. Bana göre bütün diller gibi Dimli de bir dildir. Dünya dilleri arasındaki yerine gelince, Hint-Avrupa dil ailesinin Aryan koludur. Ama şunu da hemen eklemeliyim. Böyle düşünmekle birlikte bu konuda henüz kesin bir iddia ileri süremiyorum. Bu tutumumun önemli nedenleri var kuşkusuz. Öncelikle ve en önemlisi, biz dilimizi gerçekten yeterince tanımıyoruz. Daha önce belirttiğim gibi dilimizde çeşitli ağızlar oluşmuş durumda. Ve yazılı kaynaklar olmadığı için de, ağızlara ulaşabilmemiz güçleşiyor. Tüm ağızları tanımadan, herhangi bir ağızdan ya da bir iki ağızdan yola çıkarak dilimizin kimliği konusun-

da son sözü söylemek, bana bilim dışı bir davranış gibi görünüyör.

Türkçe ile hiçbir akrabalığı yok

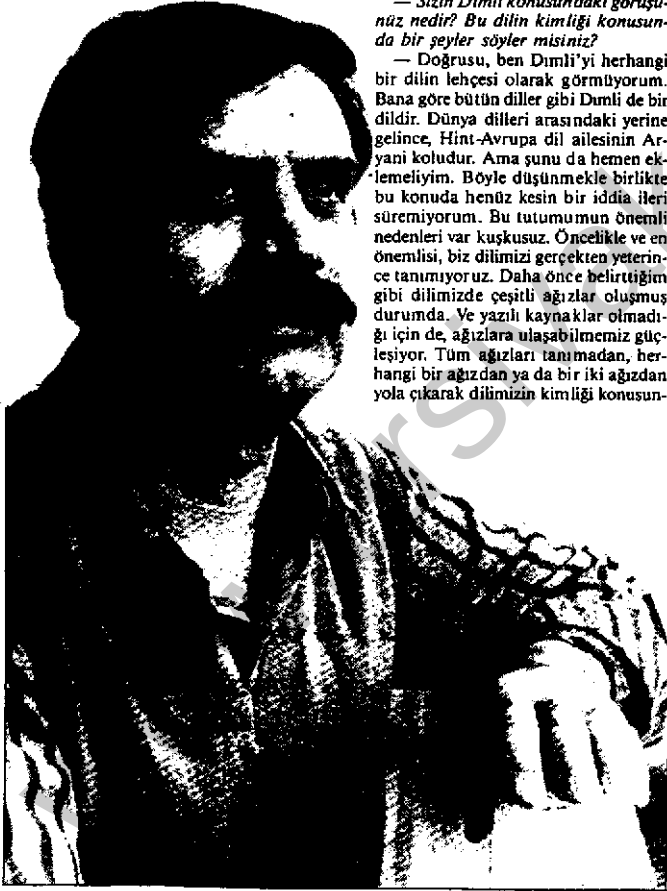
— Demin konuşurken, sizin dışınızda da birtakım dil çalışmalarının olduğundan söz etmiştiniz. Bu konuyu biraz daha açar mısınız?

— Hay hay... Birçok arkadaş var elbette. Burada öncelikle Malmisanij'dan söz edebilirim. Malmisanij gerçekten dilimize büyük emekler vermiş bir yazar. Uzun yıllardan beridir Dimli üzerindeki çalışmalarını sürdürüyor. Yani dilimizin gelişmesine önemli katkılar olan bir arkadaş. Ayrıca Zulfî'den de söz edebilirim. Zulfî, diyebilirim ki kurumların bile sahip olmadığı folklorik derlemeleri elinde bulunduran bir derlemeci. Ayrıca dilimizin grameri ile ilgili olarak çok yoğun çalışmaları da var. Sanırım ileri bir tarihte bunları yayımlayacak. Bunların dışında zaman zaman Ayre'de de imzalarına rastladığınız birçok arkadaş var. Örneğin, Usxan ile M. Çermuş iyi birer derlemeci ve şairdirler. Hese'nin şiirlerine ise doyum olmuyor. Ha, aklıma gelmişken şunu da söyleyeyim. Dimli ile ilgilenenler yalnız yabancı dil bilimciler ve bizler de değiliz. Türkiye'de de bu konuda çalışmalar var. Biliyorsunuz, ulusal sorun konusunda Türkiye'nin öteden beri bilinen resmi ideolojisi var. Türkiye'de Türklerin dışında bazı halklar ile de "Türk" gösterilmeye çalışılır. Ya da onları, nitekim son Tunceli olayında olduğu gibi, sürgün gibi uygulamalarla asimile etme yoluna gidilir. İşte bizim dilimiz de, bu asimilasyon politikasının gerdiği ağa takılan dillerden biri. Dimli'nin içindeki birtakım Türkçe sözcüklerden yola çıkılarak Dimli'yi bir dil olarak yadsıma yoluna gidiliyor. Ve buradan hareketle de, Türkçe ile Dimli arasında birtakım yapay akrabalık bağları kurulmaya çalışılıyor. Bu akrabalık bağları da, doğal olarak Dimli'nin Türkçe'nin bozulmuş bir lehçesi olduğu zemininde gelişiyor. Dimli ile Türkçe arasında o kadar çok fark var ki, bunları görebilmek için ille dilbilimci olmak gerekmiyor. Yani dil olayıyla az çok ilgilenen her insan Dimli ile Türkçe'nin hiçbir akrabalığı bulunmayan apayrı iki dil olduğunu görür.

— Son olarak söylemek istediğiniz bir şey var mı?

— Teşekkür ederim. Okuyucularınıza bu vesileyle sevgi, saygı ve selamlarımı iletirseniz ayrıca sevineceğim. Ne yapalım? Ne demiştik, "Ayrıntılar utan-sın!"

EROL SEVER/İSVEÇ

Zazaların kökeni

— İsveç'te Zazaca 'Ayre' adlı bir dil dergisi yayımlanıyor, izliyor musunuz?

— Ayre'yi ilk kez sizden duyuyorum. Yurtdışında yayımlanan birçok yayın organı gibi Ayre de herhalde bilinen nedenlerle bizlere ulaşmıyor. Oysa yayın yönetmeni ile yaptığımız görüşmeden politik amaçla yayımlanmadığı anlaşılıyor.

Bu konuda Fransa'da kurulan Kürt Enstitüsü'nün de çalışmalarının olduğunu duyuyoruz. Bu kuruma bağlı olarak mı çıkıyor, bilmiyoruz. Ayri ise niçin ayrı onu da bilmiyoruz.

— Ayre'nin yayın yönetmeni - Zazacanın herhangi bir dilin lehçesi olmadığını, başlıbaşına bir dil olduğunu öne sürüyor. Bu görüşle ilgili olarak ne söyleyebilirsiniz?

— Kişisel düşüncelerimden çok, bu konudaki görüşleri kısmen aktarabilecek durumda olduğumu öncelikle belirtmeliyim.

Zazaların kökeni ile ilgili üç ayrı görüş ileri sürülmektedir. Bunların hepsinin bilimsel kaygılarla ileri sürüldüğü konusunda endişeliyim.

Türkiye'de resmi çevrelerle bağlı olarak ileri sürülen görüşe göre, Zazalar Part Türklerin bir devamıdır. 1930'larda Güneş-Dil teorisinin savunucularının ortaya attıkları, tüm insanlığın Türk soyundan türediği görüşü gereğince bir kısım "araştırmacı", Zazaların kökeni ile ilgili bu ilginç tarih görüşünü savunmaya başladı. Ancak bugüne kadar ne Partların Türk oldukları ne de Zazaların Partlardan geldiklerine ilişkin tartışmaz tarihçilerin üstünde birleşikleri bir kanıt ileri sürülemedi. Güneş-Dil teorisinin tüm insanlığın Türk soyundan türediğine ilişkin tarih tezi bilimsel dayanaklardan yoksun olduğundan, kaçınılmaz olarak, unutulup gitti. Ancak bu tarih görüşünün Kürtlere ilişkin iddialarının buna rağmen zaman zaman piyasaya sürüldüğüne tanık oluyoruz.

İkinci bir görüş olarak 'Ayre'nin yayın yayın yönetmeni tarafından ilk defa ortaya atıldığını sandığım, Zazaların ne Kürt, ne de Türk olduğu görüşüdür. Bu düşüncesini kısa bir söyleşi çerçevesinde açıklamak zorunda kaldığı için olacak her halde, bu görüşü doğrulayan hiçbir bilimsel kanıt ortaya koymuyor. Yazar ar-

AHMET ZEKİ OKÇUOĞLU

kadaş bu konuda bilim adamlarının bir anlamaya varamadıklarını, görüşünün de bir varsayım olduğunu ifade ediyor.

Zazaların kökeni ile ilgili en kayda değer araştırmaları Batılı oryantalistlerin çalışmaları oluşturmaktadır.

Batılı tarihçilerin Kürtlerle ilgili incelemeleri çerçevesinde bu konunun da araştırma konusu yapıldığını görüyoruz. Bu konuda en kapsamlı bilgileri ünlü tarihçi Minorski ortaya koydu. Minorski Kürt dilinin bir lehçesi olarak kabul ettiği Zazacanın da bu dilin diğer lehçeleri gibi, dilin ortak karakteristiklerine sahip olduğunu kabul etmektedir. Minorski'ye göre, dilin bu ortak karakteristikleri, Kürtlerin yayılmasından ve dağlara dağılmasından çok önce olmuştur. Kürt dilini oluşturan lehçelerin oluşması ve gösterdikleri farklılıklar ise bu topluluğun yayıldığı (Doğu Anadolu, Yukarı Mezopotamya, Batı İran) bölgelerinde kendilerinden önce yerleşik bulunan değişik etnik unsurlarla kaynaşmalarının bir sonucu olduğu savunulmaktadır. Minorski'ye göre Kürt kültürü örtüsü altında birçok eski uygarlıkların kültürleri yatmaktadır. Bu görüşler başta Nikitin olmak üzere birçok bilim adamı tarafından da paylaşılmaktadır.

Kürt dilindeki lehçe farklılıkları gözönünde bulundurularak, ilk sınıflamanın "Şerefname"de yapıldığını görüyoruz. Kitabın yazarı, Kürtleri; Kurmanclar, Lurlar, Soranlar ve Goranlar olmak üzere dört ana gruba ayırmaktadır. Başta Minorski olmak üzere birçok bilim adamının da bu ayrıma bağlı kaldığını görüyoruz. Minorski'ye göre Zazalar, Avramiler ve daha başkaları ile birlikte Kürtle-

rin Gorani koluna mensupturlar.

Ayre'nin yayın yönetmeni arkadaşın kendi görüşünü destekler mahiyette adından söz ettiği bilim adamı Malmisanij'in konuya ilişkin okuduğum bir yazısının, bu görüşünü yansıtmadığını hatırlıyorum. Malmisanij'in Zazaların Kürt olduklarından ve Zazaların önemli bir kesiminin kendilerini "kürd" yani Kürt olarak adlandırdıklarından söz ettiğini hatırlıyorum.

— Zazalar daha çok hangi bölgelerde yaşamaktadırlar, bu kesimin siyasi eğilimleri ve toplumsal yaşamları ile ilgili bilgi verebilir misiniz?

— Zazaların Doğu Anadolu'nun dışında bir başka bölgede yaşadıklarına ilişkin bir kayda rastlamadım. Zazalar Doğu Anadolu'da, Bingöl, Diyarbakır, Tunceli, Urfa, Erzurum, Muş, Bitlis ve Elazığ illerinde yoğunlaşmaktadırlar. Nüfus oranları, birlikte yaşadıkları Kurmanclarla nazaran, Bingöl ve Tunceli'nin dışında düşüktür. Yerleşik alanların bölgenin nispeten engebeli alanları oluşturmaktadır. Bunun için de daha çok hayvancılıkla uğraşmaktadırlar. Psikolojik özellikleri itibarıyla Kurmanclarla nazaran daha katı ve mücadelecidirler. Hayvancılıkla uğraşmaları nedeniyle farklı olarak ticari ilişkilerde daha yatkındırlar. Nispi sosyal geriliklerine rağmen okumayazma eğilimi yüksektir.

Türkiye'de özellikle de bu bölgede ılerci-gerici ayrımının görece olduğu inanıldığından ve salt dinsel nedenlerle bir ayırım yapılmasına karşı olduğumdan, Alevi Zazalarla Sünni Zazalar arasında bu açıdan yapılan ayrımın yanlış olduğu inancındayım. Soruna, özellikle tarihsel bir perspektifle bakıldığında bu ayrımın ne kadar yanlış olduğu anlaşılacaktır.

Gözlemlediğim bir özellik de Zazaların Kürt sorunu konusunda nispeten daha etkin göründükleridir. Son yüzyılın bölgedeki en önemli olayları olarak bilinen Koçgiri, Şeyh Said ve Dersim ayaklanmalarında Zazaların öncülük ettiğini uyuyoruz. Şeyh Zait ve Seit Rıza Zazadır. Yine Türkiye'deki Kürtlerin orta kuşak aydınları arasında da bu kesimden unsurların daha etkin olduklarını görüyoruz. Örneğin; Kürdistan Demokrat Partisi'nin kurucusu Faik Bucak ve bu partinin ondan sonra gelen Genel Sekreteri Said Elçi Zazadır, yine Türkiye'de Kürdistan Partisi'nin kurucusu ve Genel Sekreteri Dr. Şivan (Sait Kırmızıtoprak) ile son kuşak aydınlarından Necmettin Büyükkaya da Zazadır. □

E L Ê F B A

A a	asmi, adırpan, arwêş, axûr, aw
B b	besila, bar, bız, betal, belengaz
C c	çamêrd, carut, ciwên, citêr, cendeg
Ç ç	çile, çorsme, çêver, çım, çilk
D d	dihir, dês, dest, dar, deyn
E e	emser, evleg, Ezan, erimayıs, ewro
Ê ê	êwan, ê, êre, kêber, cêr
F f	Fexri, fîqare, fıraq, fına, fetisayıs
G g	goz, ga, gawan, gêz, gilgıl
X x	xoz, xort, xele, xebetiyayıs, Xarpêt
H h	hingmên, Hayıg, hewr, hezar, her
Ĥ ĥ	ĥewt, ĥeşt, Ĥemit, Ĥir, Ĥer
I i	ingur, imbaz, inclor, imbiryan, inaser
î î	îsmet, îni, îna, bir, qir
J j	Jede, ju, jew, jini, jey
Q q	qol, qirêncle, qûmqûmûk, qılçix, qırp
K k	kas, kerg, kardi, kûtık, kendal
L l	legleg, ling, lai, laj, levrê
M m	mıl, meyman, merdim, miyane, mey
N n	nan, nezdı, nerm, nime, neqra
O o	omartıs, awca, êndêr, over, ostor
P p	por, pardım, payız, pırpar, pising
R r	roşn, roz, ro, ray, resen
S s	sere, sersey, sew, sewl, sîma
Ş ş	şar, şew, şewşewik, şıma, şermı
T t	teli, tun, tenya, taħda, tağdere
U u	usar, ingur, dun, meymun, belu
Û û	Qulı, gûl, qûl, qûmqûmûk, qût
W w	wiye, wiyayıs, wel, welat, wesar
V v	vas, veysan, vilık, venğ, velg
Y y	yew, yewna, yemno, miyane, seyd
Z z	zaf, zama, zebeş, zımıstan, zelal
Â â	âr, bêâr, mecmuâ, sıât, âsir
Ê ê	êrd, Êmer. êyni, êzan, êşir

AYRE

P Ê S E R O K Ê Amor: 14
Z I W A N Î Payizo Peyên 1987

OM AYRE

AYRE är en språktidskrift som tar upp språket dimiliska. Det är den första och enda språktidskrift som publiceras om och på dimiliska. Tidskriftens ändamål är att samla och publicera språkets folkloristiska värden, identifiera och standardisera språket.

Dimiliska är ett okänt språk som talas av nästan tre miljoner människor i Kurdistan, dvs östra Turkiet. Men det finns fortfarande en diskussion om språkets identitet. Å ena sidan kallar man det en dialekt av kurdiska, å andra sidan ett självständigt språk.

AYRE's åsikt är att det finns stora skillnader mellan dimiliska och kurdiska. Därför är det möjligt att avgöra om dimiliska är självständigt språk, alltså ett språk som tillhör den iranska grenen i indueuropaiska språkfamiljen. Men ännu är det för tidigt att vara säker på detta. Innan man avgör detta behöver man fler skriftliga verk, tror vi.

ABOUT AYRE

AYRE is a language journal covering the language of Dimilish. It is the first and only language journal published in and about Dimilish. The purpose of the journal is to collect and publish the folkloristic values of the language and to standardize it.

Dimilish is an unknown language spoken by nearly 3 millions of people in Kurdistan, in eastern Turkey. One still discusses the origin of the language. On the one hand it is considered a Kurdish dialect, on the other hand, an independent language.

AYRE's opinion is that there are great differences between Dimilish and Kurdish. Therefore it is possible to decide that Dimilish is an independent language, thus, a language belonging to the Iranian branch of the Indo-European language tree. But, it is still too early to be quite certain about this. Before a final conclusion, one needs more written proof, we think.